

Силабус освітнього компоненту

Історія держави та права

Рівень вищої освіти – Перший (бакалаврський) рівень

Освітньо-професійна програма – Право.

Рік навчання: _2024-2025_, **Семестр:** _1,2_

Кількість кредитів: денна ф/н – 6, заочна ф/н – 6

Обсяг годин: денна ф/н – 180, заочна ф/н – 180

Мова викладання: українська

Підсумковий контроль – денна ф/н – залік, екзамен, заочна ф/н – залік, екзамен

Форма проведення занять – лекції, семінарські заняття

Назва освітнього компоненту	Історія держави та права History of the State and Law
Викладач	Кисляк Леся Несторівна , доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат філологічних наук, доцент. Івано-Франківськ, вул. Максимовича, 13 каб. 409
E-mail:	kyslyak.lesya73@gmail.com
Консультації викладача	Четвер 14.00-16.00

1. Коротка анотація до курсу:

Навчальна дисципліна «Історія держави та права» є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми, складена для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», кваліфікація «бакалавр права» за денною та заочною формою навчання.

Історія держави та права – фундаментальна юридична дисципліна, яка вивчає засоби і шляхи розвитку держави і права у якості єдиного феномену, як цілісного механізму взаємодії усіх його частин. Вона спрямована на пізнання процесів становлення та еволюції правових та державних структур, виявлення їх специфіки та своєрідності, з одного боку, та загальних закономірностей розвитку – з іншого.

Дисципліна «Історія держави та права» включає в себе дві частини. Перша частина: Історія держави та права зарубіжних країн, друга частина: Історія держави та права України. Обидві частини формально можуть виступати як окремі самостійні дисципліни, але їхні матеріали є взаємопов'язаними між собою. Обидві частини сформовані за принципом хронологічної послідовності викладення матеріалу.

Предметом навчальної дисципліни «Історія держави і права» є генезис усієї системи правового регулювання відносин у суспільстві в процесі загального розвитку цивілізації, аналіз взаємовідносин права і держави у різних державно-правових системах, а також визначення загальних закономірностей формування становлення, розвитку та трансформації державного і суспільного ладу, правових систем конкретних країн світу на різних стадіях їх розвитку. Друга частина програми цієї дисципліни присвячена вивченню процесів виникнення, становлення, розвитку

різноманітних типів і форм держави та права, а також державно-правових інститутів, суспільно політичних систем, що функціонували на території України та інших країн у їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності до сучасності.

2. Формат курсу: Очний та/або змішаний.

3. Компетентності, які мають бути сформовані у результаті опанування навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК12 Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14 Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні компетентності:

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

СК17. Здатність виділяти юридично значимі факти у різних правових ситуаціях.

4. Програмні результати навчання:

ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

ПРН 14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.

ПРН 17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

ПРН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

ПРН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

5. Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин (ДФ)	Загальна кількість годин (ЗФ)
лекції	28	18
семінарські заняття	32	12
індивідуальна робота	10	10
самостійна робота	110	140
всього	180	180

6. Технічне й програмне забезпечення/обладнання – доступ до мережі Internet за умови змішаного формату курсу, конспект лекцій, система мультимедійних презентацій та засоби інтерактивного навчання, мультимедійне забезпечення в порталі ZOOM.

7. Зміст освітнього компонента:

Лекційні заняття			
	Опис змісту навчання (теми)	ДФ год.	ЗФ год.
1.	Предмет, завдання та методи пізнання дисципліни «Історія держави та права».	2	2
2.	Утворення Афінської держави та античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я.	2	2
3.	Держава і право Візантії.	2	
4.	Держава і право Польщі.	2	2
5.	Держава та право США.	2	2
6.	Держава і право Київської Русі.	2	2
7.	Українські землі у складі Великого князівства Литовського та їх правове становище.	2	2
8.	Характеристика права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському.	2	
9.	Розвиток українського козацтва, його організація та боротьба за права українського народу (XV ст. – 1657 р.)	2	
10.	Боротьба України-Гетьманщини за збереження своєї політичної автономії (друга пол. XVII ст. – перша пол. XVIII ст.).	2	2
11.	Суспільно-політичний лад і право на українських землях під владою іноземних держав.	2	2
12.	Держава і право УНР та Української Держави (березень 1917–1918 рр.).	2	

13.	Становлення радянської державності в Україні (1917–1929). Особливості здійснення нової економічної політики в УСРР.	2	
14.	Відродження і розбудова незалежної Української держави на сучасному етапі.	2	2
	Усього	28	18

Семінарські, практичні заняття			
	Опис змісту навчання (теми)	ДФ год.	ЗФ год.
1.	Предмет, завдання та методи пізнання дисципліни «Історія держави та права».	2	2
2.	Утворення Афінської держави та античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я.	2	
3.	Держава і право Візантії.	2	
4.	Держава і право Польщі.	2	2
5.	Держава і право франків.	2	
6.	Держава і право Австрії та Австро-Угорщини.	2	2
7.	Держава і право Київської Русі.	2	2
8.	Українські землі у складі Великого князівства Литовського та їх правове становище.	2	
9.	Характеристика права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському.	2	
10.	Розвиток українського козацтва, його організація та боротьба за права українського народу (XV ст. – 1657 р.)	2	2
11.	Боротьба України-Гетьманщини за збереження своєї політичної автономії (друга пол. XVII ст. – перша пол. XVIII ст.).	2	2
12.	Суспільно-політичний лад і право на українських землях під владою іноземних держав.	2	
13.	Держава і право УНР та Української Держави (березень 1917–1918 рр.).	2	
14.	Становлення радянської державності в Україні (1917–1929). Особливості здійснення нової економічної політики в УСРР.	2	
15.	Держава і право Радянської України 1930–1953.	2	
16.	Відродження і розбудова незалежної Української держави на сучасному етапі.	2	
	Усього	32	12

Самостійна робота		
Опис змісту навчання (наприклад, теми або види навчальної активності)	ДФ год.	ЗФ год.
Підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів за темами:		
1. Предмет, завдання та методи пізнання дисципліни «Історія держави та права».	5	6
2. Утворення Афінської держави та античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я.	5	6
3. Держава і право Візантії.	5	6
4. Держава і право Польщі.	5	6
5. Держава і право франків.	5	6
6. Держава і право Австрії та Австро-Угорщини.	5	6
7. Держава і право Франції.	5	6
8. Держава і право Туреччини.	5	7
9. Держава і право США.	5	7
10. Держава і право Київської Русі.	5	7
11. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та їх правове становище.	5	7
12. Характеристика права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському.	5	7
13. Розвиток українського козацтва, його організація та боротьба за права українського народу (XV ст. – 1657 р.)	5	7
14. Боротьба України-Гетьманщини за збереження своєї політичної автономії (друга пол. XVII ст. – перша пол. XVIII ст.).	5	7
15. Суспільно-політичний лад і право на українських землях під владою іноземних держав.	5	7
16. Держава і право УНР та Української Держави (березень 1917–1918 рр.).	5	7
17. Держава і право ЗУНР та УНР доби Директорії.	5	7
18. Становлення радянської державності в Україні (1917–1929). Особливості здійснення нової економічної політики в УСРР.	5	7
19. Держава і право Радянської України 1930–1953.	5	7
20. Держава і право УРСР з 1954-1990 рр.	5	7
21. Відродження і розбудова незалежної Української держави на сучасному етапі.	10	7
Усього	110	140

Індивідуальні завдання		
Опис змісту індивідуального завдання	ДФ год.	ЗФ год.
Підготовка реферату (доповіді) або презентації в межах питань, що розглядаються на лекційних та семінарських заняттях. Доповідь є інформаційним повідомленням.	10	10

8. Система оцінювання

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою.

9. Шкала оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Оцінка за національною шкалою	
				Екзамен	Залік
90-100	A	відмінно	здобувач вищої має глибокі і системні знання, вміє узагальнювати теоретичний матеріал, співвідносити загальні знання з конкретними ситуаціями; засвідчив уміння критично оцінювати варіантні підходи щодо сутності норм та уявлень; оволодів навиками аналізувати, моделювати та адекватно оцінювати ситуацію; обізнаний з науковими працями вітчизняних та зарубіжних спеціалістів в даній галузі; матеріал викладає логічно, послідовно та переконливо; самостійно розкриває власні обдарування і нахили	відмінно	Зараховано
82-89	B	дуже добре	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	добре	
74-81	C	добре	Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.		
64-73	D	задовільно	Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.		
60-63	E	достатньо	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.	задовільно	
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	незадовільно	Не зараховано
0-34	F	Незадовільний з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.		

10. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Завдання, які виконуються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (половина балів з максимально можливих). Перескладання модулів відбувається із дозволу Директора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності: визначається Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положенням «Про дотримання академічної доброчесності в Івано-Франківському навчально-науковому юридичному інституті НУ «ОЮА».

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання.

Вимоги до семінарських занять	Регулярне відвідування семінарських занять, попереднє ознайомлення з рекомендованою літературою, виконання завдань є необхідною умовою. На заняттях з навчальної дисципліни «Історія держави та права» найчастіше використовуються такі види занять як розгорнута бесіда, доповідь (повідомлення), обговорення рефератів тощо.
Вимоги до індивідуальної роботи	Індивідуальна робота здобувачів вищої освіти полягає в опрацюванні проблемних питань із залученням спеціальної літератури та інформаційних джерел. Реферат повинен містити результати поглибленого дослідження окремих питань курсу та бути підкріпленим науково-методичною базою. Доповідь є інформаційним повідомленням.
Вимоги до самостійної роботи	Самостійна робота здобувачів вищої освіти полягає в опрацюванні проблемних питань. Можливе використання мультимедійних технологій для представлення результатів аналізу рекомендованої літератури та вирішення поставлених завдань. Виконання самостійної роботи оцінюється під час проведення семінарського заняття у вигляді опитування, в тому числі за питаннями, які виносяться на самостійну роботу.
Умови підсумкового контролю	Підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється за результатами поточного контролю, заліку, екзамену Підсумковий контроль передбачає залік у 1-му семестрі та екзамен у 2-му.

11. Рекомендована література

11.1. Основна:

Нормативні акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Аналітична записка Центру політико-правових реформ «Огляд судової реформи в Україні. Роль модельних судів». URL: pravo.org.ua/files/Sud/Reforma/Oglad_model%20sudu.doc
3. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV (В ред. Закону від 18 березня 2004 р. № 1630-IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>
4. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
6. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
7. Про основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики СРСР: постанова першого З'їзду народних депутатів СРСР від 17.09.1989 р. № 218 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/218-89-п>
8. Концепція судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>
9. Про зміни і доповнення до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон від 24.10.1990 № 404-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-12>
10. Про господарські суди: Закон України від 04.06.1991 № 1142- XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-12>
11. Про Конституційний Суд України: Закон України від 03.06.1992 № 2400-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12>
12. Договірно-правова база відносин співробітництва Україна – ЄС. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/63716.htm>
13. Про державну виконавчу службу: Закон України від 24.03.1998 р. № 202/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/202/98-вр>
14. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3018-14>
15. Про доступ до судових рішень : закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
16. Питання Ради з питань судової реформи: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826/2014>
17. Питання Ради з питань судової реформи: Указ Президента України від 08.04.2014 № 1188-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826/2014>. 292
18. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>
19. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
20. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
21. Про Вищу Раду Правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
22. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>

23. Про державний суверенітет України: декларація України від 16.07.1990 № 5-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
24. Про проголошення незалежності України: постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 № 1427-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
25. Декларація прав національностей України: декларація Верховної Ради України від 01.11.1991 № 1771-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 53. Ст. 799.
26. Про правонаступництво України: закон України від 12.09.1991 № 1543-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 46. Ст. 617.
27. Про міжнародні договори України від 29.06.2004 № 1906-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
28. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
29. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII.
30. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав»: Указ Президента України від 19.05.2018 № 139/2018. Офіційний вісник Президента України. 2018. № 13. С. 4.
31. Про створення Співдружності Незалежних Держав: міжнародна угода Співдружності Незалежних Держав від 08.12.1991. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990–1991. № 1. С. 290.
32. Про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод: декларація глав держав-учасниць СНД від 24.09.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_036.
33. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародна угода від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
34. Загальна декларацією прав людини: декларація ООН від 10.12.1948 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
35. Міжнародна конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації: конвенція ООН від 21.12.1965 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105.
36. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: пакт ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
37. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: пакт ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
38. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі: акт ООН від 01.08.1975 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
39. Паризька хартія для нової Європи: хартія ОБСЄ від 21.11.1990 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_058.

Підручники, посібники, наукові праці:

1. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підруч. Київ: Право, 2019. 552 с.
2. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України: підручник. Х.: Право, 2021. 472 с.

3. Єфремова Н.В., Корнієнко І.В. Історія української юриспруденції. Навчально-методичний посібник. Одеса: Юридична література, 2020. 112 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14771>
4. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки). За редакцією Б.Й. Тищика. Львів, 2006. 384 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін.; вступ. Слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
6. Історія держави і права України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Бурдін М. Ю., Гавриленко О. А. та ін.; вступ. слово О. М. Бандурки]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 448 с.
7. Історія держави і права України: підручник/ В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янець та ін.; за ред. В.Д. Гончаренко. Х.: Право, 2018.
8. Історія держави і права: підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О. М. Бандурка, О.М. Головка, В.А. Греченко, І.А. Логвиненко та ін. Харків: Майдан, 2018. С. 569.
9. Історія держави та права України (схеми та таблиці): навчальний посібник / О. В. Шкурятенко та ін. К.: «Видавництво Людмила», 2020. 174 с. URL: <http://elar.naiaiu.kiev.ua/handle/123456789/18071>
10. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/2c4c8069-6261-4f04-8919-d9def3cbe9c5>
11. Кисляк Л. Н., Коваль І. В. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник для організації практичних занять і самостійного вивчення дисципліни студентами Івано-Франківського юридичного інституту та фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія». Івано-Франківськ: ІФЮІ НУ «ОЮА», 2020. 172 с.
12. Кисляк Л.Н. Правова спадщина України: Навчально-методичний посібник для студентів Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія». Івано-Франківськ: ІФЮІ НУ «ОЮА», 2020. 240 с.
13. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків, 2003. 415 с.
14. Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави і права України. Академічний курс: підручник. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ: Ін Юре, 2015. 807 с.
15. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2023. 568 с.
16. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. Київ, 2003.

11.2. Допоміжна:

1. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 324 с.
2. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 748–750. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/178.pdf
3. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Впровадження гендерного підходу в історії держави і права. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 424–428. URL: http://pdujournal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/61.pdf
4. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:such-asnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350

5. Безносюк О. П. Зародження українського конституціоналізму та роль діяльності Кирило-Мефодіївського товариства в його становленні. Європейські перспективи. Науково-практичний журнал. 2022. № 4. С. 56-62.
6. Безносюк О. П., Юрчишин Н. Г. Права людини у праві Європейського Союзу. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 травня 2021 р.). // Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. Т. 1. С. 339-342.
7. Білецький Л. Т. Руська Правда й історія її тексту. *Антологія української юридичної думки*. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. К., 2002.
8. Гамбург Л. Формування судової компетенції гетьмана і старшинських рад в козацькому судоустрої Війська Запорізького. *Право України*, 2005. №1.
9. Горяга О. В., Остапенко Т. О. Загальнокримінальні засади дослідження системи законодавства про державні злочини на українських землях у післяреволюційний період. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 3. Дніпро, 2022, С. 12–16. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/arkhiv?vd=115> URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-pomeriv>
10. Єфремова Н. Права людини та громадянина у конституційних актах Української Народної Республіки. *Юридичний вісник* № 3/2021. Одеса: Гельветика. С. 7–14. URL: <http://yurvisnyk.in.ua>
11. Єфремова Н. В. Особливості формування ідеї захисту прав людини у містах-державах Шумеру. *Юридичний вісник* № 5 2022 р. С. 9–18. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-5-2022.html>
12. Єфремова Н. В., Корнієнко І. В., Горяга О. В. Порушення права людини на свободу наукової творчості в історичній науці УРСР 1920–1940-х років. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2023. № 7., с. 530–535
13. Кисляк Л. Конституція Пилипа Орлика – важлива пам'ятка правової культури України XVIII століття. *Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми*. Матеріали Першої міжрегіональної року). м. Івано-Франківськ: Голіней О. М., 2012. С. 11 – 15.
14. Коритко Л. Я. Доктринальні особливості взаємодії правових культур в добу Середньовіччя та Відродження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020, № 4. С. 142-146 (0,5 д.а.). <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.24>
15. Мамедова А. Е. Система джерел права Туреччини. *Правова держава*. № 27 (2017). С. 12–19.
16. Мацькевич М. Рецепція австрійської державно-правової культури в Галичині в 1771-1918 рр. *Право України*, 2007.- №6.
17. Мороз Н. Розвиток місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства в Україні (1990 – 2000 роки). *Сіверянський літопис*. 2017. № 1-2. С. 243-249.
18. Окиншевич А. Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. Ч. II. Рада старшини // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. Київ, 2003.
19. Остапенко Т. О., Горяга О. В. Загальнокримінальні засади дослідження системи законодавства про державні злочини на українських землях у післяреволюційний період. *Актуальні проблеми Вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 12–17.
20. Петрів Р. Адміністративно-територіальний поділ і місцеві органи управління Східної Галичини (70-ті роки XVIII ст. – 70-ті роки XIX ст.). *Право України*, 2000. №9.
21. Сокур Ю. Торгівля та підприємництво у Запорозькій січі і гетьманській Україні. *Право*

- України, 2004. №5.
22. Українське законодавство партисипації (участі громадян у формуванні й реалізації державної, регіональної та місцевої політики. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 300 с.
 23. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687) / Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; Ред. кол.: П. Сохань (голова), Г. Боряк, В. Брехуненко, І. Бутич (заст. голови), Я. Дашкевич, О. Купчинський, О. Маврін, Ю. Мицик, О. Музичук, О. Романів, В. Смолій, Ю. Шемшученко. Ін. укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; НТШ; Центральний державний історичний архів України. Київ; Львів, 2004. 1118 с.
 24. Чабах О. Правова гармонізація як необхідна складова євроінтеграційних процесів України. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 46-50.
 25. Чубатий М.А. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. Київ, 2002.
 26. Шершенькова В. А., Попсуєнко Л. О. Перша кодифікація права в радянській Україні (20-ті рр. XX ст.) *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 82–84. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/20.pdf
 27. Шершенькова В. А. Загальна характеристика кодифікації законодавства УРСР (50–80-ті рр. XX ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 58–60. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/11.pdf
 28. Шершенькова В. А. Правове регулювання сімейних відносин в Україні (70–80-ті рр. XX ст.). Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: Міжн. наук.-практ. конф. Одеса, 2023. Т. 1. С. 126–129. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/25887>
 29. Шершенькова В.А., Шершеньков В.С. Кримінальна відповідальність козаків за звичаєвим правом. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття. 2022. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/18132>

11.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України: www.zakon.rada.gov.ua
2. Урядовий портал України: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Сайт нормативно-правових документів Кабінету Міністрів України: www.kmu.gov.ua
4. Офіційний веб-портал судової влади: www.scourt.gov.ua
5. Офіційний сайт Міністерства Юстиції України: <https://minjust.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України: <http://www.mvs.gov.ua>
7. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України: <http://www.gp.gov.ua>
8. Правознавець: Електронна бібліотека юридичної літератури: <http://pravoznavec.com.ua>
9. Електронна онлайн бібліотека: <http://ualib.com.ua/>
10. Електронна бібліотека підручників: <http://info-library.com.ua/>
11. Підручники онлайн: <http://books.br.com.ua/>
12. Інститут законодавства Верховної Ради України: <http://instzak.rada.gov.ua>
13. Книжкова палата України імені Івана Федорова: <http://www.ikrbook.net/>
14. Національна академія правових наук України: <http://www.aprnu.kharkiv.org/> 3.
15. Національна історична бібліотека України: <http://www.dibu.kiev.ua/>
16. Національна парламентська бібліотека України. www.nplu.org/
17. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка: <http://korolenko.kharkov.com/>
18. Наукова бібліотека ім. В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>

19. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка:
<http://library.lnu.edu.ua/bibl/>
20. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника:
<http://www.library.lviv.ua/>
21. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого: <https://nlu.org.ua/>
22. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання:
<http://www.nbuv.gov.ua/>

Доцент кафедри
загальноправових та гуманітарних
дисциплін _____

Леся КИСЛЯК